

ТДУ 332.14:658

ИҚТИДОРҲОИ НЕРҶИ ОБИИ (КОМПЛЕКСИ СЌЗИШВОРИЮ БАРҚИИ) ТОҶИКИСТОН: ҲОЛАТИ МУОСИР ВА ДУРНАМОИ ОН

Тураева М.Т. - ассистенти ДДТТ

Калимаҳои калидӣ: захираҳои об, потенциал, баҳодихӣ, потенциали умумии табиӣ ва иқтисодӣ, самаранокии истифода, чуғрофия, гидрология, захираҳои обӣ -энергетикӣ ва замин, истифода ва ҳифзи захираҳои об, иқлим, фарогат, туризм.

Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки захираҳои беназири энергетикӣ ва манбаҳои бузурги ангиштро дорост, рушди оқилонаи комплекси сўзишворию барқӣ (ТЭК) метавонад барои рушди саноат ва хоҷагии кишлоки кишвар, болоравии сатҳи зидагии аҳоли омили суръатдиҳанда (катализатор) гардад.

Тибқи нишондиҳандаҳои қиссии иқтидори гидроэнергетикӣ ба як ҳудуди километри мураббаъ ва ба сари ҳар нафар аҳоли Тоҷикистон дар ҷаҳон мутаносибан ҷойҳои яқум ва дуум ва аз рӯи истифодаи манбаҳои истехсоли «энергияи сабз» дар ҷаҳон ҷои шашумро ишғол мекунад. Бо назардошти ин, истехсоли нерӯи аз ҷиҳати экологӣ тоза ба таври кофӣ объективона дар консепсияи рушди устувор мутобиқат менамояд. Чунин иқтидори истехсоли нерӯи барқи тоза суръат бахшидани самти қабулкардаи Ҳукумати кишварро роҷеъ ба азхуднамоии захираҳои гидроэнергетикӣ барои таъмини рушди иҷтимоӣ -иқтисодӣ, баланд бардоштани неқӯаҳволии аҳоли ва паст кардани сатҳи камбизоатӣ тақозо мекунад. Татбиқи лоиҳаҳои афзалиятноки гидроэнергетикӣ ва дар асоси он истифодаи самараноки захираҳои оби энергетикӣ, имконият медиҳад, ки амнияти энергетикӣ кишвар таъмин ва заминаи устувор барои таъмини сифати зерсохторҳо, санаотикунонӣ ва инноватсия гузошта шавад. Гидроэнергетика сарчашмаи асосии таъмини аҳоли ва иқтисоди миллӣ ба ҳисоб меравад. Рушди гидроэнергетика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо назардошти зиёда аз 80 самтҳои интиҳобшуда ва тадқиқшуда барои бунёди НБО-ҳои калон, метавонад дурнамои бузург дошта бошад. Ин пеш аз ҳама ба анҷоми сохтмони НБО-и Роғун тааллуқ дорад, ки на танҳо мушкilotи норасоии барқ, балки як қатор мушкilotи иҷтимоӣ, аз ҷумла таъмини ҳуқуқи инсон ба дастрасӣ ба нерӯи барқ, бунёди ҷойҳои корӣ, рушди истехсолотро ҳал менамояд.

Масъалаи рушди энергетикаи Тоҷикистон, ки бунёди иншоотҳои гидроэнергетикӣ ҳам бузург ва ҳам миёнаву хурдро дар бар мегирад, на танҳо аз ҷиҳати иқтисодӣ актуалӣ, балки ҳаётан муҳим аст, ки дар ҳифзи истиклолият ва паст намудани сатҳи камбизоатӣ дар мамлакат нақши асосиро мебозад, ба воситаи дастрасӣ ба фаъолияти мунтазами бахши иқтисод, ҳадамоти манзилию коммуналӣ ва санитарӣ -гигиенӣ ва тарзи ҳаёти солим, хизматрасониҳои гуногун ва шароит барои рушди иқтидори инсониро ба вучуд меорад.

Дар ин замина, Тоҷикистон ба таъмини амнияти энергетикӣ тавассути рушд ва тавсеаи нерӯгоҳҳои бузург, миёна ва хурди энергетикӣ аҳамияти калон медиҳад.

Воқеияти муосир ин аст, ки норасоии нерӯи барқ на танҳо имкониятҳои кишварро дар рушди иқтисодӣ маҳдуд мекунад ва ба кӯшишҳои барои паст кардани хавфи камбизоатӣ монеа эҷод менамояд, инчунин омили асосии таназзули муҳити зист ба ҳисоб меравад. Аз ин нуқтаи назар, нерӯи барқи обӣ на танҳо ҳамчун асоси муваффақияти амнияти энергетикӣ баррасӣ мешавад, балки замина барои таъмини устувории экологӣ ва муваффақияти «рушди сабз» ба ҳисоб меравад [5, с. 18-19].

Бунёди НБО-ҳои бузург, миёна ва хурд дар Тоҷикистон ҳамчун воситаи иҷрои уҳдадориҳои Тоҷикистон дар доираи Қарордоди Киото барои кам кардани партовҳои газҳои гармхонавӣ (парникӣ) ва созишномаи Париж оид ба фазои ихота аҳамияти аввалиндараҷа пайдо мекунад. Дар самти мазкур кишвар иқтидори бузургро дорост. Имкониятҳои техникӣ ва иқтисодӣ, ки ба азхудкунии манбаҳои нерӯи оби Тоҷикистон мувофиқи мақсад аст, 317 млрд. кВт соатро дар як сол ташкил медиҳад, ки ҳамагӣ 5% аз худ карда шудааст.

Рушди энергияи обӣ, чун самти асосии рушди устувор дар Тоҷикистон бо зарурияти баланд бардоштани самараноки ва сарфаи энергия низ алоқаманд аст, ки худро ҳамчун таъсирсонанда камтар аз сармоягунонӣ ва самти зуд амалишаванда барои ҳалли мушкilotи энергетикӣ нишон медиҳад. Талафоти барқ дар Тоҷикистон дар марҳилаи истехсол ва интиқол то 15%, аммо дар бахши истеъмол 30%-ро ташкил

медихад. Иқтидори захираи барқ дар мамлакат наздик ба 2,5 млрд. кВт соатро ташкил медиҳад [1, с. 243].

Рушди муосири геоиктисодӣ ва геосиёсиро ба назар гирифта, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон рушди минбаъдаи энергияи обиро на танҳо ҳамчун воситае баррасӣ мекунад, ки дорои фаҳмиши асосӣ барои рушди устувор аст, балки чун омиле низ, ки дар минтақаи Осиёи Марказӣ аз бисёр ҷиҳат амният ва субот аз он вобаста аст. Масъалаҳои истифодаи самараноки энергетикӣ ва обии минтақа феълан на танҳо дар матни мутобиқшавӣ ба тағйири иқлим, балки дар контексти комилан мувофиқи ҳамкориҳои обии наздисарҳадӣ дар минтақа баррасӣ мешавад, ки ба поёнравии сатҳи ниҳонии таъсир ба муҳити зист, инчунин ба болоравии шуғли аҳоли мусоидат мекунад.

Ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҳукуматҳои миллӣ бо чор мушкили асосии марбут ба соҳаи энергетика рӯ ба рӯ мешаванд: 1) нороҳатӣ оид ба масъалаи таъмини амнияти энергетикӣ; 2) мубориза бо тағйири иқлим; 3) камшавии олудашавӣ ва пастшавии таҳдид ба тандурустӣ; 4) барҳам додани камбизоатии энергетикӣ. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳалли масъалаҳои мазкур бо роҳи «сабзкуни»-и соҳаи энергетика, ба таври назаррас афзоиш додани сармоягузори дар барқи таҷдидшаванда саҳми арзанда мегузорад.

Татбиқи чорабиниҳои мазкур дар Тоҷикистон ба воситаи қабули барномаҳои соҳавӣ ва мақсаднок роҷеъ ба захираҳои давлатии энергетикӣ пешбинӣ мешавад, ки бевосита ба ЦУР 7 мутобиқат мекунад.

Дар НСР-2030 рушди соҳаи бахши барқӣ-энергетикӣ кишвар дар асоси концепсияи 10/10/10/10 пешбинӣ карда мешавад, ки чунин маъно дорад:

- зиёд намудани иқтидори лоиҳавии низоми барқӣ -энергетикӣ то 10 ГВт;

- зиёд намудани содироти солонаи нерӯи барқ ба кишварҳои ҳамсоҳа то 10млрд. кВт соат.

-таъмини диверсификатсияи иқтидорнокии низоми энегитикии барқии кишвар на камтар аз 10% (афзоиш додани иқтидори сарчашмаҳои дигари энергия, аз ҷумла нафт, газ ва дигар сарчашмаҳои навбарқароршудаи энергетикӣ ;

- паст кардани талафоти энергияи барқӣ то 10%.

Имрӯз, иқтидори муқарранамудаи низоми нерӯи барқӣ 5718 МВт –ро ташкил медиҳад, ки дар таносуби 57,2% аз ҳадафи стратегӣ ташкил медиҳад. Дар айни замон, қорҳои сохтмонӣ дар иншоотҳои қорқарди энергияи барқӣ, амсоли НБО-и Роғун бо иқтидори 3600 МВт ва Оксу 1500 кВт ва инчунин як қатор нерӯгоҳҳои хурди барқӣ рафта истодаанд. Ба истифодадихии лоиҳаҳои дар боло номбаршуда ба нишондиҳандаҳои ҳадафи мазкур ба таври назаррас мусоидат мекунад.

Дар соли 2018 истеҳсоли нерӯи барқ 18,1 млрд. кВт соатро ташкил дод, ки назар ба соли 2017 ба 0,9 млрд. кВт соат ва ё аз ҳаҷми ба нақшагирифташуда 0,2 млрд. кВт соат бештар аст.

Содироти нерӯи барқ дар соли 2017 1,4 млрд. кВт соатро ташкил дод, ки ба таносуби 14%- и нишондиҳандаи мақсаднокро ташкил медиҳад. Дар соли 2018 ба нақша гирифта шудааст, ки содироти нерӯи барқ то ба 1,5 млрд. кВт соат боло бурда шуда, ба нишондиҳандаҳои мақсаднок, ки дар НСР-2030 пешбинӣ шудааст, расонида шавад. Бо мақсади баланд бардоштани содироти нерӯи барқ аз Тоҷикистон ба кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Ҷанубӣ лоиҳаи минтақавӣ оид ба интиқоли барқ вучуд дорад, ки CASA-1000 ном дорад. Татбиқи он шароит фароҳам меорад, ки нерӯи барқи аз ҷиҳати экологӣ тоза то ҳадди максималӣ дар кишварҳои самаранок истифода бурда шуда, ба кишвари интиқолдиҳанда имконият медиҳад, нерӯи барқи зиёдатиरो ба кишварҳои барқашон камчини Осиёи Ҷанубӣ интиқол диҳад ва фурушад.

Ба ғайр аз ин, лоиҳаи CASA -1000 амали кишварҳои соҳа, ки ба бештар намудани дастрасӣ ба нерӯи барқ, яқҷоякунӣ ва васеъ намудани бозор ба манфиати рушди савдо нигаронида шудааст, дастгирӣ менамояд ва инчунин кӯмак мекунад, ки ҳалли устувор дар соҳаи идоракунии захираҳои обӣ пайдо карда шавад. Дар доираи лоиҳаи мазкур интизор меравад, ки содироти нерӯи барқ аз Тоҷикистон дар ҳаҷми 3 млрд. кВт соат дар як сол амалӣ карда шавад. Инчунин фаъолият оид ба барқарорсозии қорҳои мувозӣ дар низоми барқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо Низоми муттаҳидаи энергетикӣ Осиёи Марказӣ ва бунёди ЛЭП-ҳои шиддати паст ва миёна дар минтақаҳои наздисарҳадии Ҷумҳурии Афғонистон бо мақсади зиёд намудани содироти нерӯи барқ дар ҳолати анҷомёбист [2, с. 295].

Диверсификатсияи иқтидори низоми нерӯи барқ дар айни замон 54%-ро ташкил медиҳад. Ба ин, ба истифода додани Маркази барқу гармидиҳии (ТЭЦ) Душанбе бо иқтидори 400 МВт бо истифодаи сӯзишвории ангиштӣ мусоидат намуд. Аз ҳаҷми умумии истеҳсоли энергеияи обӣ дар соли 2017 (18,1 млрд. кВт часов), коркарди нерӯи барқ дар НБО - 17,1 млрд. кВт соат, ва дар МБГ (ТЭС) -1,0 млрд. кВт соатро ташкил дод. Ин камтар аз нишондиҳандаи муайяннамудаи ПСР-2020 оид ба истеҳсоли нерӯи барқ дар НБО ба 0,1 млрд. кВт соат ва бештар аз коркарди нерӯи барқ дар МБГ (ТЭС) ба 0,3 млрд. кВт соат мебошад [6, с. 14-15].

Талафоти нерӯи барқ дар низоми энергетикӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2017 16,1% -ро ташкил дод, ки пасттар аз нишондиҳандаҳои солҳои қаблӣ мебошад. Бояд қайд кард, ки лоиҳае чун «Паст кардани талафоти нерӯи барқ дар вилояти Суғд» татбиқ карда мешавад. Инчунин корҳо дар доираи лоиҳаи «Ҷорӣ намудани низоми ҳисоби яқлукти нерӯи барқ ва бехтар намудани шабакаҳои интиқоли нерӯи барқ» -ро пеш бурда истодаанд. Ба таври алоҳида қайд намудан зарур аст, ки бо дастгирии техникӣ ва кӯмаки грантии Фонди Кувейтӣ оmodасозии асосноккунии техникӣ - иқтисодии ҷорӣ намудани низоми муосири ҳисоби нерӯи барқ ва биллинг дар шаҳрҳои Бохтар, Кӯлоб, Турсунзода ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, инчунин шабакаҳои барқии чанубӣ ва шабакаҳои нерӯи барқи Кӯлоб амалӣ карда мешаванд. Татбиқи самтҳои мазкур имконият медиҳад, таҳдиди бехатарии энергетикӣ сабук, талабот ба захираҳои энергетикӣ, дар давраи ба назаргирифташудаи иқтисоди кишвар, ки аз аграрӣ - индустриалӣ ва ба индустриалӣ аграрӣ бармеояд, қонеъ карда шавад. Ба шарофати созишномаҳои байни президентҳои ду кишвар, Ҷумҳурии Ўзбекистон интиқоли гази табииро ба Ҷумҳурии Тоҷикистон аз нав ба роҳ монд. Дар оғози соли 2018 истеҳсоли ангишт дар асоси низоми кушода ва усули қобили қабули экологӣ афзоиш ёфт ва коркарди маконҳои истеҳсоли ангишт назар ба ҳамин давраи сорли гузашта 11,9% зиёд шуд [8, с. 723].

Истеҳсоли ангишт дар натиҷаи ба истифода додани Баркази барқию гармидиҳии «Душанбе - 2», ба қор даровардани як қатор корхонаҳои нави саноатии кишвар, аз гази табиӣ гаронарзиш ва нерӯи барқӣ ба сӯзишвории нисбатан даромаднок ангишт афзоиш ёфт.

Таҳлили нишондиҳандаҳо оид ба теъмини амнияти энергетикӣ ва истифодаи самараноки энергияи барқӣ нишон дод, ки саҳми аҳолии ба энергияи барқӣ дастрасӣ дошта 99,5% -ро ташкил медиҳад (маълумот як маротиба дар 4 сол ҷамъоварӣ карда мешавад).

Саҳми аҳолие, ки асосан навъи тозае сӯзишворӣ ва технологияро истифода мебарад, дар солҳои 2015, 2016 ва 2017 98,2%; 96,5% ва 94,4% -ро мутаносибан ташкил дод. Ҳиссаи сарчашмаҳои барқароршавандаи энергия дар ҳаҷми умумии истеъмоли энергия дар ҳамин давра мутаносибан 98,4 96,7% ва 94,6% -ро дар бар гирифт. Новобаста ба коҳишҳои сарчашмаҳои барқароршавандаи энергия дар ҳаҷми умумии истеъмоли ниҳонии энергия, сатҳи он яке аз баландтаринҳо дар ҷаҳон ба ҳисоб меравад ва коҳишҳои ба таври нақшавӣ бо назардошти вазифаҳои диверсификатсияи иқтидори низомҳои барқӣ ба амал меояд [3, с. 61].

Дар моҳи апрели соли 2018 истеъмоли нерӯӣ барқ 68,0 млн. кВт соат бештар дар муқоиса бо ҳамин давраи соли гузашта буд. Чунин ҳолат оид ба рафти татбиқи бомуваффақияти ҳадафи якуми стратегияи ПСР-2020-таъмини дастрасии устувор ба захираҳои энергетикӣ шаҳодат медиҳад.

Ҳамин тавр, аз рӯи нишондиҳандаҳои асосии рушди сохтор динамикаи мусбӣ мушоҳида мешавад ва татбиқи онҳо шубҳаро ба миён намеорад, аммо талафоти нерӯи барқ ҳанӯз ҳам назаррас боқӣ мемонад.

Дар ҳулоса бояд қайд намуд, ки фарсудаҷавии фондҳои асосии шабакаҳои обтаъминкунӣ ва канализатсия аз 50 то 70% дар мамлақати модар бар мегирад. Таъмини обҳои зеризаминӣ 40% ҳаҷми умумии оби шабакаҳои обтаъминкунӣ рост меомадаро ташкил медиҳад, ки ин нисбат ба аксари кишварҳо хеле паст аст. Сатҳи баланди истеъмоли об дар шаҳрҳои мамлақат ба он рабт дорад, ки ҳаҷми зиёди ҷорист. Талафоти назарраси об аз сабаби садама дар роҳҳои об рух медиҳанд.

Фарсудаҷавии воситаҳои асосӣ дар бисёр системаҳои мелиоративӣ ва иншооти гидротехникӣ 60% -ро ташкил медиҳад. Қисми зиёди шабакаҳои обёрӣ дар канали гил сохта шудааст, талафоти об барои филтратсия 40% ҳаҷми обгириро ташкил медиҳад.

Масохати манзилҳои дар дехот бо об таъминбуда дар соли 2017 танҳо 43% буд. Тақрибан 55% шабакаҳои маҳаллии обтаъминкунӣ ба беҳбудии техникӣ ниёз доранд, аз ҷумла 30% дар барқарорсозӣ ва танҳо 5% нуктаҳои аҳолинишини дехот шабакаи канализатсия доранд.

Мушкilotи асосии бо маҷмӯаи идоракунии захираҳои оби мамлакт инҳо дохил мешаванд:

- ҳолати ғайриқаноатбахши таъминоти оби нӯшоқӣ
- истифодаи исрофкоронаи об бо истифодаи миқдори зиёди об;
- сифати пасти об дар обанборҳо;
- хисороти назарраси моддӣ аз таъсири манфии об;
- самаранокии пасти системаи давлатии идоракунии об, хеле кам шудани маблағгузории корҳои илмию таҳқиқотӣ ва тарроҳӣ
- ҳолати ногувори техникии фондҳои асосии комплекси идоракунии об;
- номукаммалии заминаи қонунгузорӣ, мавҷуд набудани механизми мукаммали иқтисодӣ барои истифодаи оқилонаи об.

Бояд қайд намуд, ки сохтори истифодаи об ба кулӣ тағйир ёфт, ки ин пеш аз ҳама ба якбора баланд шудани унсури иҷтимоии истифодаи об инъикос меёбад. Пас аз он, истеъмоли об барои таъмини аҳоли бо оби нӯшоқӣ аз 9% дар соли 1970 то 15% дар 1990 ва 18% дар соли 2018 ва барои обтаъминкунии кишоварзӣ мутаносибан аз 1,5 то 4,3% дар соли 1990, баъд аз он зиёд шуд, ки он ба таназзул сар кард. Ҳиссаи истеъмоли об барои эҳтиёҷоти истеҳсоли дар тамоми соҳаҳои иқтисодӣ аз 71% дар соли 1970 то 53% дар миёнаи солҳои 1990 коҳиш ёфтааст. Аммо, бо эҳёи истеҳсолоти саноатӣ, ин нишондиҳанда боз афзоиш ёфт ва то соли 2018 он ба 62% расид. Дар ин давра истифодаи об барои ҳадафҳои ирригатсионӣ ва обтаъминкунӣ низ ба тағйироти назаррас дучор омад. Дар аввали солҳои 1970-ум. Ҳиссаи истифодаи об барои ин эҳтиёҷот дар аввали солҳои 1980-ум 15% аз истеъмоли умумии обро ташкил медод - 23%. Минбаъд дар натиҷаи ҷорӣ намудани технологияҳои каммасрафи об ва баъдтар бо сабаби якбора кам шудани масоҳати заминҳои обёришаванда, ин компонент то 13% коҳиш ёфт.

АДАБИЁТ

1. Аброров Х., Гафуров Ф.Г., Насыров Н.К. Особенности возникновения селей в бассейне реки Зерафшан и мероприятия по их предотвращению // Вестник ТНУ. Серия естест. наук. - Душанбе: Сино, 2009. - №1(49). - С.243-249.
2. Аброров Х., Шерматов Н. Особенности гидрологического режима реки Зерафшан и ее больших притоков. Вестник ТНУ. Серия естест. наук. - Душанбе: Сино, 2010. - №3 (59). - С.295-301.
3. Аброров Х., Мишина З.А. Информатизация как фактор эффективного использования земель сельскохозяйственного назначения // Вестник НГИЭИ. 2015. № 7 (50). С. 61-66.
4. Реймер В., Бондарев Б., Елбаев Ю., Шуравилин А. Государственная кадастровая оценка земель: результаты, инновации и перспективы // Международный сельскохозяйственный журнал 2011. - № 1. - С. 49-50.
5. Селюнина Н.В., Малышева Е.М. Экономика юга России в 1941-1945 гг // Научная мысль Кавказа. 2005. № 1. С. 18-27.
6. Рувинова Л.Г., Сверчкова А.Н., Хамитова С.М., Авдеев Ю.М. Биологический мониторинг загрязнения почвенной и водной среды в условиях урбанизации // Вестник Красноярского государственного аграрного университета. 2016. № 6 (117). С. 14-20.
7. Станчин И.М. Водные ресурсы средней Азии: проблемы цивилизованного использования // Агропродовольственная экономика. 2015. № 4. С. 29-41.
8. Станчин И.М. Проблема использования водных ресурсов в среднеазиатском регионе // В сборнике: Проблемы рекультивации отходов быта, промышленного и сельскохозяйственного производства IV международная научная экологическая конференция (с участием экологов Азербайджана, Армении, Беларуси, Германии, Грузии, Казахстана, Киргизии, Латвии, Ливана, Молдовы, Приднестровья, России, Словакии, Узбекистана и Украины). 2015. С. 722-726.

АННОТАЦИЯ

ВОДНЫЕ РЕСУРСЫ ТАДЖИКИСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В данной статье рассмотрены основные социально-экономические аспекты водных ресурсов Республики Таджикистан. Проведенные исследования позволяют оценить эффективность использования водных ресурсов в условиях нашей республики. Автором предложены, рекомендации по совершенствованию и более рациональному использованию водных ресурсов, что имеет не только научное, но и большое практическое значение не только для Таджикистана, но и для регионов в Центральных Азиатских стран.

Предложены основные концептуальные аспекты системного анализа процессов формирования и использования водных ресурсов Республики Таджикистан и их влияния на социально-экономический уровень развития общества; на основе географического расположения и выявленных территориальных особенностей определены структура и динамика формирования, и развития водных ресурсов; определены гидроэнергетические, водоземельные, рекреационно-туристические значения водных ресурсов республики, с учётом перспективы их развития, предложен комплексный критерий рационального использования и охраны водных ресурсов республики с учётом совершенствования их управления и оценка воздействия на окружающую среду; на основе исследования физическо-географических и экономико-географических аспектов формирования водных ресурсов региона Республики Таджикистан предложена концепция рационального использования водных ресурсов данного региона, в условиях изменения климата.

***Ключевые слова:** водные ресурсы, потенциал, оценка, совокупный природно-экономический потенциал, эффективность использования, география, гидрология, водно-энергетические и земельные ресурсы, использование и охрана водных ресурсов, климат, рекреация, туризм*

ANNOTATION

WATER RESOURCES OF TAJIKISTAN: CURRENT STATE AND PROSPECTS

This article discusses the main socio-economic aspects of water resources of the Republic of Tajikistan. The conducted studies allow us to evaluate the effectiveness of water resources use in the conditions of our republic. The author offers recommendations on improving and more rational use of water resources, which is not only of scientific, but also of great practical importance not only for Tajikistan, but also for regions in Central Asian countries.

The basic conceptual aspects of a systematic analysis of the processes of formation and use of water resources of the Republic of Tajikistan and their impact on the socio-economic level of development of the society are proposed, based on the geographical location and identified territorial features, the structure and dynamics of the formation and development of water resources are determined, hydropower, land, recreational tourist values of water resources of the republic, taking into account the prospects for their development, a comprehensive series of rational use and protection of water resources of the republic, taking into account the improvement of their management and environmental impact assessment, on the basis of a study of the physical-geographical and economic-geographical aspects of the formation of water resources in the region of the Republic of Tajikistan, the concept of rational use of water resources of this region in the conditions of climate change.

***Key words:** water resources, potential, assessment, total natural and economic potential, efficiency of use, geography, hydrology, water-energy and land resources, use and protection of water resources, climate, recreation, tourism*